ژیان و بەرهەمی
پەروەردەكارو نووسەرو زمانزان
(ئیبراهیم ئەمین باڵدار) ١٩٢٠- ١٩٩٨

بە هیواین سەرۆكایەتی زانكۆی سلێمانی شاكارە هونەرییەكەی باڵدار (كانیی عاشقان) بگوازێتەوە چیمەنی زانكۆ نوێیەكەی سلێمانی

گۆڤاری سەفین

مامۆستای پەروەردەكار و نووسەر و زمانزانی گەلەكەمان (ئیبراهیم ئەمین باڵدار)، مرۆڤێكی دڵسۆزی كوردپەروەر، پەروەدەكارێكی رەسەن، هونەرمەندێكی دەستڕەنگین، تا بڵێی زیرەك و هۆشیار بوو، زانیارییەكی یەكجار بەرفراوانی لە گشت بوارە جیاجیاكان هەبوو وەك: (ئەندازیاری، تەلارسازی، پزیشكی...)، (ئەلفبێی نوێ) ی پۆلی یەكەمی بنەڕەتی یەكێكە لە دیارترین بەرهەمە ناوازەكانی، كە لێیەوە فێری خوێندن و نووسین بووین، دەیان كەلە نووسەرو رۆشنبیرو مێژوونووسی گەلەكەمان لێیەوە پەرەی گرت.

(ئەلفبێی نوێ) كە لە ساڵی ١٩٤٩ لە لایەن وەزارەتی (معاریف) بە چاپ گەیەنرا، بەردەوام داهێنانی تێدا دەكرد و پەرەی پێدەدا، هونەرمەند (بدیع باباجان)یش «وەك پاڵپشتێك بۆ (ئەلفبێ نوێ)یەكە» وێنەی رەنگاوڕەنگی گونجاوی لەگەڵ ناوەرۆك بۆ كێشا، پاشان خاتوو(ترودی میتڵمان) شارەزای بواری پەروەردە «كە خاتونێكی بیانی بوو» لە ساڵی ١٩٥٦

سەرلەنوێ وێنەکانی کێشایەوەو زیاتر پەرەی پێدرا، لە ساڵی (١٩٥١)ـەوە تا ئەم دواییانە زیاتر لە چل جار لە چاپدراوەتەوە، ئەم کتێبە لەسەر نوێترین و پتەوترین بنەماکانی پەروەردەیی و هونەری و نەتەوەیی داڕێژرا، تێیدا منداڵان جگە لە نووسین و خوێندنەوە فێری ڕەوشتبەرزی، خۆشەویستی گەل و نیشتیمان و ژینگەپارێزی دەبوون، هەروەها ڕۆڵێکی گەورەی گێڕا لە فێرکردن و چەسپاندنی ڕێنووسی کوردی.

مامۆستای پەروەدەکار و نووسەر و زمانزان (ئیبراهیم ئەمین باڵدار) لە ساڵی ١٩٢٠ لە گەڕەکی سابوونکەران لە سلێمانی لەدایکبووە، لە ساڵی ١٩٢٧ چۆتە بەر خوێندن، دوای بڕینی قۆناغەکانی خوێندن، لە ساڵی ١٩٣٩- ١٩٤٠ پەیمانگەی مامۆستایانی لادێیی لە بەغدا تەوا کرد، هەر لە پاییزی هەمان ساڵ بە مامۆستا دامەزرا، لە قوتابخانەکانی (هەورامان، هەڵەبجە، سورداش، تەوێڵە، چوارتاو قەمچوغە ...) منداڵانی کوردی فێری خوێندنەوەو نووسین و زانیاری دەکرد، لەوکات هەستی کرد قوتابیان گرفتی چۆنیەتی فێربوونیان هەیە، بۆیە بیری لە دانانی کتێبی (ئەلفبێی نوێ) کردەوە، بۆ ئەوەی منداڵان بتوانن بە شێوەیەکی ئاسان فێری خوێندن و نووسین ببن.

باڵدار دوای ١٢ ساڵ خزمەتکردن بە منداڵانی کورد، بە مەبەستی درێژەدان بە خوێندن دەچێتە کۆلێژی بازرگانی و ئابووری لە بەغدا، لەهەمان کات وەکو فەرمانبەری بەڕێوەبردن لە وەزارەتی پەروەردە کاری دەکرد، پاشان وەکو لێکۆڵەری زانستی لە بەڕێوەبەرایەتی (المناهج والکتب) بەردەوام بوو تا بوو بە بەڕێوەبەر، لە ساڵی ١٩٥٦ بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لە کۆلێژی ناوبراو وەرگرت، مامۆستای پەروەردەکار بەردەوام پەرە بە بوارەکەی دەدات، تا لە ساڵی ١٩٦١ بڕوانامەی ماستەری لە پەروەردەی دەروونناسی لە کۆلێژی سانفرانسیسکۆ لە ئەمەریکا وەردەگرێ.

مامۆستا ابراهیم، لە ساڵی ١٩٦٨ لە کۆلێژی ئادابی زانکۆی سلێمانی دەبێتە مامۆستا، لەوێ یادگارییەکی جوان لە چیمەنی زانکۆ بەناوی (کا نی عاشقان) دەنەخشێنێ، کە کارێکی هونەری زۆر جوان و دڵگیربوو، ئێستا فەرامۆشکراوە، بە هیوایین سەرۆکایەتی زانکۆی سلێمانی شاکارە هوونەریەکەی باڵدار (کانیی عاشقان) بگوازێتەوە چیمەنی زانکۆ نوێیەکەی سلێمانی.

دوای گوێزرانەوەی زانکۆی سلێمانی بۆ هەولێر، باڵدار لە زانکۆی سەلاحەددین درێژە بە مامۆستایەتی دەدات، پاشان دەگوێزرێتەوە زانکۆی (مستنیریە) لە بەغدا، تا ساڵی ١٩٨٣ خانەنشین دەکرێ. لەو کاتەی (د. وریا عومەر ئەمین) سەرۆکی بەشی کوردی بوو لە زانکۆی بەغدا، کە زانی باڵدار خانەنشینکراوە، دەیهێنێتە لای خۆی لە ساڵی ١٩٨٤ – ١٩٩٨ «واتە: چواردە ساڵ وەکو وانەبێژی دەرەکی لە زانکۆی ناوبراو وانەی (ڕێبازەکانی وانە وتنەوەی) لە بەشی کوردی پێدەسپێرێ» کاتێک (د.عومەر ئەمین) دەبێتە سەرۆکی لیژنەی (ترقیات)ی کۆلێژی پەروەردەو سەرۆکی بەشی کوردی، ڕەزامەندی پلەی پرۆفیسۆری بە پێی فەرمانی زانکۆیی ژمارە ٢٩٨ لە بەرواری ٢/ ٥/ ١٩٩٥ وەک ڕێزلێنان بۆ وەردەگرێ «هەرچەندە بەپێی ڕێنمایی نەدەکرا ئەم پلەیەی بدرێتێ، چونکە خانەشین کرابوو و لەسەر میلاکی بەشیش نەبوو» تا لە ١٢ی تەمموزی ١٩٩٨ لە بەغدا لە تەمەنی ٧٨ ساڵی کۆچی دوایی کرد، تەرمەکەیان هێنایەوە شوێنی پەروەردەو نەشونمای زانستی خۆی، لە ڕێوڕەسمێکی شایستەدا لە گردی سەیوان بە خاک دەسپێردرێ.

ئەدیب و زمانزان و پەروەردەکار،،

جگە لە پەرتووکی (ئەلفبێی نوێ) زۆر بەرهەمی بە پێزی دیکەی بە هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی دوای خۆی جێهێشت، وەک: پەرتووکی (الالفبای الکوردیه للکبار) کە لە بەغدا لە ساڵی ۱۹۵۵ چاپکراوەو ٤٣ لاپەڕە لەخۆ دەگرێ، هەر لەو ساڵ (الابنیه المدرسیه)ی بۆ قوتابخانە بنەڕەتیەکان بە چاپ گەیاند ئەویش

٤٣ لاپەڕەی لەخۆ گرتووە، هەروەها کۆمەڵێک لێکۆڵینەوەو توێژینەوەی نایابی لە بواری پەروەردەو زانست، بە هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی بڵاوکردۆتەوە وەک: (افاق جامعیە) کە لە لایەن زانکۆی سلێمانی دەردەچوو، گۆڤاری (المعلم الجدید)، (المجمع العلمی الکوردی) و (ڕۆشنبیری نوێ) کە لە لایەن کۆشکی ڕۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی بە چاپ گەیاند، باڵدار لە زانکۆی سلێمانی و سەلاحەددین و کۆلێژی (ابن رشد) لە بەغدا، وەکو ئەندام لە زۆر لیژنەی پەروەدەیی و زانستی، کۆمەڵگەی زانستی، دەستەی کوردی و کۆمەڵگەی زانستی عیراقی تا دوا هەناسە بەشداری کارای هەبوو، پشکی لە دانان و وەرگێڕانی زۆر پەرتووکی قوتابخانەیی و، زۆرێک لیژنەی هونەری و زانستی و پەروەردەییدا هەبوو.

زۆر لە شاعیرو ڕۆشنبیرانی گەلەکەمان پێیەوە سەرسام بوونە، تا رادەی ئەوەی شیعرو لێکۆڵینەوە دەربارەی بنووسن، یەکێک لەوانە (ئەمین سەپان)ـە کە ئەم شیعرەی بۆ نووسیوە:

باڵدار مامۆستای گشتە
خاوەن خامەی بڕشتە
خاوەنی ئەلف وبێیە
کاری راست و بەجێیە
ئەلف و بێی نوێی باڵدارە
مژدە بەخشی خوێندکارە
داراو زارا تا غاردان
بۆتە شەوچەرەی خێزان
ڕۆژی وانەی کۆلارە
پەیامی لادێ و شارە
باڵداری هەڵگرتووە

ئاسمانی تەی کردووە
مۆژدەی ئەلف و بێی پێیە
ئێمەش چاومان لەڕێیە
بفرە بفرە بۆ ئاسمان
ئێمەش بە چەپڵە لێدان
ئافەرین بۆ ئەلف و بێ
بۆ باڵداری خانە خوێ
ئێمە قەرزارین قەرزار
ئەی باڵداری بەهرەدار
تا ئەلف و بێی تۆ مابێ
کورد ژێر دەستەی کەس نابێ

بە ماڵئاوایی مامۆستا باڵدار، کورد زاتێکی پەروەردەکارو زانستی لە بواری وانەبێژی زانکۆیی و داهێنانی لە دەستدا، خوازیارین پەرتووکی (ئەلفبێی نوێ)ی پۆلی یەکەمی بنەڕەتی، وەکو بنەمایەک بمێنێتەوەو زیاتر پەرەی پێبدرێ، کۆنفرانسێکی زانستی پەروەردەیی لەسەر سازبکرێ بەشێوەیەک کە رەسەنایەتی (ئەلفبێ نوێ) یەکەی تیادا بپارێزرێ.

سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە:

١- المربی والکاتب واللغوی (ابراهیم امین باڵدار) ١٩٢٠- ١٩٩٨، نووسینی مامۆستا (کریم شارەزا).

٢- ١٢ی تەمموزی ١٩٩٨ یادی کۆچکردنی پەروەردەکار (پرۆفیسۆر ابراهیم امین باڵدار)، د.وریا عمر امین.